

Katja Juutilainen

OSALLISTAVAN KIRJAUKSEN PROSESSIKUVAUS

Perhekoti Pallo Oy

Opinnäytetyö

Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto

Yhteisöpedagogikoulutus

2025

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Yhteisöpedagogi (AMK)
Tekijä	Katja Juutilainen
Työn nimi	Osallistavan kirjauksen prosessikuvaus Perhekoti Pallo Oy
Toimeksiantaja	Perhekoti Pallo Oy
Vuosi	2025
Sivut	36 sivua, liitteitä 6 sivua
Työn ohjaaja	Laura Hokkanen

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli mallintaa lastensuojelun sijaishuoltopalveluja tuottavalle Perhekoti Pallo Oy:lle osallistavan kirjauksen prosessikuvaus. Kuvauksen tavoite on toimia perehdytyksen tukimateriaalina, osallistavan ajattelutavan muistuttajana ja hiljaisen tiedon sekä lapsen äänen esille tuojana. Opinnäytetyössä kuvataan prosessikuvausmallinnuksen syntyä tilaajan toiveiden ja palautteiden sekä teorian tiedon karttumisen myötä.

Perhekoti Pallo Oy on osa Avosylin yhtymää. Tulevaisuudessa prosessikuvaus pilotointia kehitellään edelleen Perhekoti Pallo Oy:n toimesta, jolloin siihen lisätään materiaalia PersonBrain-menetelmästä. Valmistuttuaan prosessikuvaus liitetään osaksi Avosylin yhtymän Akatemia -koulutusjärjestelmän perehdytysosiota.

Prosessikuvaus eteni yhteiskeskusteluissa tilaajan kanssa Vesiputous-mallin mukaisesti. Tuotetun mallinnuksen suunnittelussa on hyödynnetty vesiputousmallin vaatimus-, ideointi- ja suunnitteluvaiheita. Opinnäytetyö rajattiin päivittäiskirjaukseen, jotta prosessikaavion pilottimallinnus pysyisi yksinkertaisena.

Mallinnus on opinnäytetyön valmistuessa edelleen pilotointivaiheessa jäaden Perhekodit Pallo Oy:lle edelleen työstettäväksi pohjamateriaaliksi. Valmistuessaan prosessikuvaus toimii perehdyttämisen tukena, tuo hiljaisen tiedon näkyväksi sekä tukee osallistavan kirjauksen toimintatapaa.

Työn tuloksena hahmottui kokonaiskuva lapsen arjen osallistumiseen vaikuttavista seikoista sekä työntekijälähtöisistä, hiljaisen tiedon keinoista edistää osallisuutta ja vahvistaa työntekijän osallistavaa ajattelutapaa.

Asiasanat: Osallisuus, dokumentointi, lastensuojelu, mallintaminen, prosessit

Degree title	Bachelor of Humanities
Author (authors)	Katja Juutilainen
Thesis title	Modeling the participatory documentation process in Perhekoti Pallo Oy
Commissioned by	Perhekoti Pallo Oy
Time	2025
Pages	36 pages, 6 pages of appendices
Supervisor	Laura Hokkanen

ABSTRACT

The objective of this thesis was to model the process of participatory documentation in the child welfare institution Perhekoti Pallo Oy, which is part of Avosylin Association. The process description is limited to daily documentation, and it focuses on participation. There are no universal guidelines for daily documentation; rather, the employee observes both the goals of the child's individualized care plan and the general flow of the day regarding the child's support needs.

The modeling was created to serve as an employee's induction guide, as well as a reminder of the participatory way of thinking. It aims to reveal the silent information, as well as the children's voice, opinions and points of view in the child welfare institution. The thesis describes the development of the process description model based on the client's wishes and feedback.

In the future process description piloting will be further developed in Perhekoti Pallo Oy. Material from PersonBrain method will be added to complete the process description. When finalized, the completed process description will be included in Avosylin Association's induction system.

The conclusion provides an overall picture of the factors influencing the child's daily participation and the employee-driven means to facilitate inclusion and strengthen the participatory mindset.

Keywords: participation, documentation, child protection, modeling, processes

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OSALLISUUS.....	6
2.1	Osallisuus ilmiönä ja ulottuvuutena.....	6
2.2	Osallisuus lastensuojelun keskeisenä periaatteena.....	8
2.3	Toimijuus.....	9
3	OSALLISTAVA KIRJAAMINEN.....	10
3.1	Sosiaalihuollon kirjaaminen.....	10
3.2	Kirjaaminen lastensuojelulaitoksessa.....	10
3.3	Osallistava kirjaaminen käytäntönä sekä ammattitaitona.....	12
3.4	Dialogisuus.....	14
4	KEHITTÄMISTEHTÄVÄ JA -MENETELMÄ.....	15
4.1	Toimeksiantaja Perhekoti Pallo Oy.....	15
4.2	Kehittämistehtävä.....	16
4.3	Vesiputousmalli.....	16
5	OSALLISTAVAN KIRJAAMISEN PROSESSIKUVAUS.....	18
5.1	Vaatimusten määrittely.....	18
5.1.1	Lastensuojelun kehittämistarpeita ja uudistuksia.....	19
5.1.2	Lait työtä ohjaamassa.....	20
5.2	Ideointi ja suunnittelu.....	21
5.3	Prosessikuvauksen pilottimallinnus.....	25
5.4	Pilottimallinnuksen käyttökelpoisuus ja tilaajakysely.....	27
5.5	Työn toistettavuus sekä uskottavuus.....	28
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	29
	LÄHTEET.....	33
	LIITTEET	

Liite 1. Prosessikuvaus

Liite 2. Prosessikuvauksen sanoitus

Liite 3. Tilaajakysely

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön taustalla on ymmärrys lapsesta itsenäisenä toimijana ja oikeuksiansa omistajana. Lapsella on tarve vaikuttaa ympärillään olevaan maailmaan sekä ihmisiin. Toimeksiantajana on Perhekoti Pallo Oy, jonka työntekijät dokumentoivat kirjaamisellaan lastensuojelulaitokseen sijoitetun lapsen elämää ja arkea. Kirjauksissa dokumentoidaan lapsen yksilöllisen asiakassuunnitelman tavoitteiden ja lapsen arjessa tarvitseman tuen sekä haasteiden kohtaamisen onnistumista. Työntekijät havainnoivat arjessa mm. lapsen perusarjen onnistumista, itsestä huolehtimista, tunnetaitoja, vireystilaa sekä kasvatuksellisen tuen tarvetta. Osallistava kirjaaminen on työtapa, jolla lapsi saa mahdollisuuden vaikuttaa omiin asioihinsa sekä oman äänensä kuuluvuuteen.

Perhekodit Pallo Oy:llä on tarve yksinkertaiseen osallistavan kirjauksen prosessikuvaukseen, jonka voi sekä laittaa työhuoneen seinälle että liittää Avo-sylin yhtymän koulutusalueen eli Akatemian perehdyttämisosioon. Prosessikuvaus toimii arjessa osallistavan kirjauksen tukena. Siinä havainnollistetaan jo olemassa olevaa tietoa, vahvistetaan osallistavan kirjauksen toimintatapaa ja tätä kautta edistetään lakisääteistä lapsen osallisuuden kokemuksen vahvistamista.

Osallisuuden kokemuksella on merkittävä vaikutus yksilön hyvinvointiin. Lastensuojelun työntekijöiden arkisilla kirjauksilla on merkitystä siihen, millaista historiatietoa yksilöstä kirjoitetaan. Kirjaamiseen kiinnitetään yhä enemmän huomiota ja dokumenttien siirtyminen KELAn ylläpitämään Kanta-järjestelmään muuttaa kirjaamistapoja yhtenäisemmäksi asiatekstiksi lisäten vastuullisuutta ja läpinäkyvyyttä.

Lastensuojelulaitoksessa osallistaminen on usein aikuislähtöistä. Työntekijän näkökulmasta nousevat sekä kyky että aika huomioida lasta. Tämän opinnäytetyön kontekstissa osallisuus näyttäytyy sijoitetun lapsen mahdollisuutena osallistua omaan arkensa kuvaukseen. Osallisuuteen ilmiönä kytkeytyvät myös mm. turvallisuus, toimijuus sekä dialogisuus ja motivoivat kysymykset, jotka toimivat vahvoina prosessikuvauksen taustavaikuttajina.

2 OSALLISUUS

2.1 Osallisuus ilmiönä ja ulottuvuutena

Suomen kielen sanaa osallisuus voi vastata englannissa sanat involvement ja participation. Näistä osallisuus involvement kuvastaa yksilön kiinnittymistä yhteisöön ja sen tärkeisiin tapahtumiin. Osallistumisen participation kohteena ovat kansalaisten oikeudet ja velvollisuudet itseä sekä lähipiiriä koskevassa päätöksenteossa. Osallistamiseen puolestaan liitetään ajatus ihmisistä passiivisina osallistujina, joita kehoitetaan tai vaaditaan osallistumaan yhteistoimintaan. (Mäki-Ketelä 2016, 18.) Lastensuojelulaitoksessa lasta motivoidaan osallistumaan yhteiseen arkeen, omaan rooliin arjessa, tulevaisuuden suunnitteluun sekä sijoitusprosessiinsa.

Osallisuus on yksilöllinen kokemus yhteisöön kuulumisesta sekä siinä oman äänen käyttämisestä. Osallisuuden kokemus on tärkeä kasvun, kehityksen sekä identiteetin ja yhteisöllisyyden muodostumisen kannalta. Merkityksellistä on antaa yksilölle kokemus kuulluksi ja kohdatuksi tulemisesta sekä sallia mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta yhteiseen kirjaushetkeen. Osallistukseen yksilö tarvitsee riittävästi tietoa, kykyä ja mahdollisuuksia vaikuttaa sekä tehdä itsenäisiä päätöksiä ja ilmaista näkemyksiään (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2024.)

Osallisuuden taustalla on eettinen ajatus yhteisöön kuuluvasta ja siihen vaikuttamaan kykenevästä yksilöstä. Lapsen osallisuuden kokemukseen tulee sisältyä tunne, että hänen mielipiteensä on kuultu ja vastaanotettu, toisin sanoen lapsen ainutkertaisuus ja ihmisoikeus on tunnustettu. Samoin yhteyteen kuulumisen tarvetta tulee kunnioittaa suhtautumalla kiinnostuneesti ja oppimishaluisesti sitä tietoa kohtaan, jota lapsi itsestään ja maailmastaan tuottaa. Eläytyvä aikuinen kykenee samaistumaan lapsen kanssa jaettuun todellisuuteen, jossa lapsen vuorovaikutus on tasavertaista aikuisen kanssa. (Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE 2013.)

Osallisuuden toteutumista kuvataan taso- tai tikapuumalleilla, joissa vaikuttamismahdollisuudet kasvavat korkeammilla portailla. Hartin osallisuuden tikapuut (Hart's Ladder of Participation) sisältävät kahdeksan aikuisen ja lasten vuorovaikutusta kuvaavaa tasoa, joissa osallisuuden kokemuksen oletetaan kasvavan lapsilähtöisen lähestymistavan lisääntyessä. Alkuaskelmilla lasta ohjataan ja korkeimmilla askelmilla lasten kanssa tehdään aikuisaloitteisia päätöksiä, lapset sekä aloittavat että ohjaavat toimintaa ja viimeisenä lapset ja aikuiset päättävät yhdessä. (Marjanen ym. 2013, 78–79.)

Vuorovaikutuksellisesti osallisuutta tarkastelevassa Harry Shierin osallisuuden tasomallissa lapsia kuunnellaan, tuetaan mielipiteiden ilmaisemisessa, heidän näkemyksensä huomioidaan, heidät otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin sekä heille jaetaan valtaa ja vastuuta päätöksenteossa. Nigel Thomas puolestaan esittelee lapsen osallisuuden mahdollisuuksia. Thomasin mukaan kasvatustajien asennoitumistavat (kliininen, byrokraattinen, arvosidonnainen ja kyyninen) heijastavat tapaa, jolla kasvattaja asennoituu ja suhtautuu lapseen. (Marjanen ym. 2013, 81, 83.)

Salin (2021, 6) on koostanut Thomasin Osallisuuden ulottuvuudet seuraavasti:

- 1) mahdollisuus valita
- 2) mahdollisuus saada tietoa
- 3) mahdollisuus vaikuttaa prosessiin
- 4) mahdollisuus ilmaista itseään
- 5) mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen
- 6) mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin

Mäyrä (2020, 21) tiivistää osallisuuden ilmenevän lapsen aloitteellisuutena, toimintaan sitoutumisena sekä toiminnan tavoilla puhutusti tai nonverbaalisesti siten, että lapsi voi hyödyntää omia resurssejaan ja kokea voimaantumista.

2.2 Osallisuus lastensuojelun keskeisenä periaatteena

Lastensuojelun tehtävänä on varmistaa lapsen oikeuden, turvallisen lapsuuden toteutuminen. Se tarkoittaa toimivia, tukea ja apua tarjoavia lasten ja perheiden palveluita. Lapsen oikeuksiin kuuluu myös osallisuuden kokemus eli riittävä tieto itseä koskevista päätöksistä, suunnitelmista ja mahdollisuus ilmaista niistä mielipiteensä tai vaikuttaa itseä koskeviin suunnitelmiin. (Lastensuojelun keskusliitto 2025). Arjen työssä kuunnellaan ja kirjataan lapsen mielipide hänen elämäänsä koskettavia päätöksiä tehtäessä. Kokemus omaan elämään vaikuttamisen mahdollisuuksista tukee lapsen kehitystä sekä helpottaa osallistumista myös aikuisuudessa. Osallisuus toteutuu sitä mahdollistavien rakenteiden, mutta myös arkisten kohtaamisten ja yhteisöjen tasolla. (Stenvall 2021, 183.)

Päivän rutiinien lomassa tulee tarjota osallistumismahdollisuuksia sekä vahvistaa osallistumisen halua mm. kysymällä lapsen mielipidettä tai näkökantaa. Erityisesti seuraamuksista ja ristiriitatilanteista kirjatessa tulisi ikätasoisesti selvittää lapsen näkökulma sekä kirjauksessa avata, kuinka tieto lapselta on saatu. Myös ilmapiiri sekä aikuisten asenne vaikuttavat lapsen osallisuuden kokemukseen. Turvallisuus, kuuntelemisen taito, dialogisuus sekä lapsen ajatusten kunnioittaminen ja keskustelumahdollisuuksien tarjoaminen lisäävät luottamusta, luovat yhteisöllisyyttä, vahvistavat identiteettiä sekä toimijuutta ja innostavat osallistumaan. (Timonen-Kallio 2010, 13, 15; Terveystieteiden tutkimuskeskus 2024; Nivala 2010, 19, 25; Stenvall 2021, 179.)

Osallisuutta todennetaan ikätasoisesti havainnoimalla tai suoraan kysymällä. Mikäli lapsi ei kiinnostu aikuisen tarjoamista osallisuuden mahdollisuuksista, odotetaan aikuiselta herkkyyttä ymmärtää lapsen näkökantaa sekä muuten tunnistaa lapselle merkityksellisiä asioita. Lupausten pitäminen sekä muutosten avoin selittäminen vahvistavat osallisuuden kokemusta. Lapsen luottamusta ja osallisuuden tunnetta tukevat myös pettymysten käsitteleminen yhdessä ja lapsen kertomisensa kunnioittaminen. On huomattavaa, kuinka yhden lapsen kuuleminen voi luoda kerrannaisvaikutuksia kaikkien yksikön lasten osallisuuden kokemuksiin lisäten näin myös heidän osallisuutensa kokemusta. (Nivala 2010, 20; Stenvall 2021, 177-179, 181-184; Pakkala 2010,

34; Lamberg 2018, 94.) Osallisuuden avulla pyritään aikuislähtöisesti tukemaan lapsen mahdollisuutta tuottaa tietoa ajatuksistaan, kokemuksistaan sekä odotuksistaan. Lapsen tiedontuottamisen toteutuminen toteuttaa myös lapsen osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta. (Mäyrä 2020, 9.)

2.3 Toimijuus

Mäyrä (2020, 12) esittää Tulensalon (2015) kuvailemat lapsen aktiivisen, välillisen sekä ulkopuolisen toimijuuden tasot. Aktiivinen toimijuus sisältää aktiivisesti kuulluksi sekä ymmärretyksi tulemisen. Välillisyyttä on, kun lasta kuvataan ja hänen eteensä toimitaan toisen, kuten ohjaajan, tulkinnan ja sanoituksen kautta. Ulkopuolisuutta on toimia haavoittuvaksi koetun lapsen asioissa muiden kuin tämän itsensä kanssa. Sijaishuollossa lapsen toimijuus on toisinaan vaatimatonta ja pienimuotoista. Se voi ilmetä passiivisuutena tai hiljaisena toimijuutena, jolloin lapsi kieltäytyy etunsa mukaisesta toiminnasta. Kuulluksi tulemisen kokemus on keino kannustaa lasta aktiiviseen toimijuuteen. (Mäyrä 2020, 2.)

Albert Banduran (2001) psykologisen näkemyksen mukaan toimijuuteen sisältyvät tavoitteellisuus, itseohjautuvuus, ennakoitavuus sekä reflektointi. Lopulta sisäinen motivoituminen tavoitteen saavuttamiseen onkin tärkeämpää kuin tavoitteen saavuttaminen. (Mäyrä 2020, 19.) Toimijuuden osallisuuteen liittyvä ulottuvuus esittää kyseiseen toimintaan liittyvän osallisuuden asteen. Osallisuuteen liittyvä toimijuus näyttäytyy lapsen aloitteellisuutena, toimintaan sitoutumisena sekä aktiivisena toimintatapana. Osallisuus toteutuu lapsen kuulemisena sekä yhteispohdintana, kun taas toimijuus konkretisoi osallisuutta. Mitä enemmän lapsen tekemä suunnittelu ja päätöksenteko toiminnassa ja sen lopputuloksessa näkyvät, sitä osallisemmaksi toimijaksi lapsi voidaan nähdä. (Mäki-Ketelä 2016, 3.)

Banduran (2001) mukaan toimijuutta haastavat omat tai yhteisön jäykät normit, asenteet tai byrokraattiset rakenteet. Kun taas usko tavoiteltujen toiveiden toteutumiseen sekä sopiva motivoituminen vahvistavat toimijuuden kokemusta. (Hokkanen 2013, 60.) Myös kuulluksi tuleminen ja kokemus omaan arkeen sekä aikuisjohtoihin päätöksiin vaikuttamisesta ja mahdollisuus oman

näkökulman esittämisestä vahvistavat lapsen kokemusta toimijuudesta (Nivala 2010, 19).

3 OSALLISTAVA KIRJAAMINEN

3.1 Sosiaalihuollon kirjaaminen

Sosiaalihuollon dokumentointi tarkoittaa asiakastietojen kirjaamista ja perustuu kirjaamisvelvoitteeseen. Asiakastiedon kirjaamisen tarkoitus on auttaa sosiaalihuollon järjestämistä, suunnittelua, toteutusta, seurantaa, arviointia sekä valvontaa. Kirjaamisvelvoitteen mukaisesti työntekijän tulee kirjata viivytyksettä riittävää sekä ajantasaista tietoa tietoturvan mukaisesti suoraan järjestelmään. Osallisuus toteutuu, kun asianomaiselle kerrotaan, miksi ja minne kirjaetaan, mihin tietoa käytetään sekä miten tietoa on mahdollista lukea. (eOppiva 2024.)

Dokumentointi tuottaa tietoa lastensuojelun laadusta kuten mitä, miten ja miksi kirjataan. Kirjausten avulla tuodaan työn päämäärät, arjen toistuvat kaavat, ratkaisumallit sekä lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin edesauttamiseksi tehty työ näkyväksi. Kirjoittamalla sanoitetaan lapsen arkea painopisteen pysyessä sijoituksen kannalta merkittävissä asioissa sekä lapsilähtöisyydessä. Lapselle tulee kertoa, miksi kirjataan ja minne tietoa jaetaan. Lapsella on oikeus nähdä hänestä kirjattu tieto, mikäli se ei vaaranna lapsen etua. (Kääriäinen ym. 2006, 7, 13–14, 20, 27; Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2024.)

3.2 Kirjaaminen lastensuojelulaitoksessa

Lapsen ääni sekä hoito- ja kasvatustyön tavoitteet ja sisällöt dokumentoidaan kirjaamalla erilaisiin lastensuojelun asiakirjoihin. Kirjaaminen toimii aikuisjohdoisena työkaluna tiedon tallentamisessa, päätösten arvioinnissa ja työskentelyn näkyväksi tekemisessä kattaen tiedon keruun, käsittelyn ja hyödyntämisen. Kirjauksissa tulisi huomioida lapsen asiantuntijuus omaan elämäänsä, sillä myöhemmin luettaessa niillä on vaikutusta siihen, miten lapsi historiansa sekä identiteettinsä siinä kokee. (Timonen-Kallio 2010, 12; Rousu & Holma 2004b, 6; Kääriäinen ym. 2006, 41.)

Lastensuojelutyön juridisuutta ja eettisyyttä perustellaan tapahtumia kirjaimalla. Asiakassuunnitelmaan kirjataan sijoituksen olosuhteet, tuentarpeet ja toimenpiteet. Päivittäiskirjaamisella seurataan hoito- ja kasvatussuunnitelman toteutumista. Päivittäiskirjaus tuo tehdyn työn näkyväksi ja tarkastelun kohteeksi sekä toimii työntekijän työn, ajattelun sekä reflektoinnin välineenä. Kirjausten avulla seurataan tehtyjä päätöksiä sekä luodaan uusia. Kirjaamiseen ei kuitenkaan ole yksiselitteisiä ohjeita, vaan uusi kirjaaja opettelee työn kollegojen tekstejä lukemalla, omin neuvoin tai toisen työntekijän opastuksella. Kirjaamistyöhön lastensuojelussa tuo haastetta myös työn kiireinen sekä moniulotteinen luonne. Kirjaamista ohjaavat lisäksi lainsäädäntö, asiakkaiden tunteet, sosiaalityöntekijän oikeudet sekä byrokratia. (Kääriäinen ym. 2006, 9, 19, 41; Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2024.)

Päivittäiskirjauksessa seurataan sovittujen tukitoimien toteutumista, onnistumista, arjen sujuvuutta sekä lapsen tulevaisuudelle merkityksellisiä tapahtumia. Myös huolenaiheet ja voimavarat, arjen tasoiset neuvottelut sekä lapsen esittämät näkemykset ja mielipiteet kirjataan. Ajantasainen kirjaaminen tukee lapsen sekä työntekijän oikeusturvaa, vähentää työntekijän tunnekuormitusta sekä vapauttaa ajattelua muuhun toimintaan. Työntekijän tulee reflektoida, tulkitseeko hän tapahtuneen oikein, käyttääkö hän kuvaavia ja silti objektiivisiä sanavalintoja ja ilmaisuja, pitäytyykö hän tosiasioissa ja erottaako hän tosiasiat omista pohdinnoistaan, miltä teksti näyttäisi ulkopuolisen silmin, miten lapsi kokisi kirjauksen sekä tulkitaanko tekstiä myöhemmissä vaiheissa hyväntahtoisesti. Kirjaaja tekee valintoja käyttäen sekä valtaa että vastuuta. Kirjauksista tulisi ajoittain löytyä merkintöjä lapsilähtöisyyden toteuttamisesta, palveluprosessien toimivuudesta sekä lapsen tai hänen lähipiirinsä saamista hyödyistä. (Kääriäinen ym. 2006, 9, 20; Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2024.)

Sosiaali- ja terveysministeriö (2019) tuo esille dokumentaation ajantasaisuuden ja oikeellisuuden tärkeyden myös tietoon perustuvan johtamisen näkökulmasta. Tyypillisemmät kirjaamisen vaikeudet liittyvät kiireeseen sekä resursien tai yhteisten tavoitteiden puutteeseen (Oy Vasso Ab 2022). Työntekijät

toivovat yhteisiä pelisääntöjä siihen, mitä kirjataan, millaisia käsitteitä käytetään sekä millaisen ammatillisen analyysin kautta lapsen osallisuutta vahvistetaan ja arvioidaan (Timonen-Kallio 2010, 6). Asiakastyön dokumentoinnin kouluksissa onkin alettu suuntautua asiakasta osallistaviin ja voimavaraistaviin työkäytäntöihin (Helminen 2021, 62–63), kuten osallistavaan kirjaamiseen.

Lapsilähtöisyys vaatii työntekijältä kykyä huomioida ja kirjata pieniä arjen tapahtumia sekä sanoittaa niitä lapselle hänen kasvuaan tukien. Lapselta arjessa saatu tieto on merkityksellistä kuukausikoosteiden sekä asiakassuunnitelmien kannalta. Mitä paremmin kuvataan ohjaajan ja lapsen dialogissa käytyä yhteistyöllistä kasvunmatkaa, sitä paremmin myös lastensuojelun työntekijän ääni sekä tekemä työ tulevat yhteiskunnassa näkyviin ja kuuluviin. (Timonen-Kallio 2010, 15–16.) Lapsen mielipiteen ja äänen kirjoittaminen asiakirjaan edellyttää ymmärrystä siitä, mitä tiedolla tehdään sekä millaiset sen vaikutukset lapsen elämäntilanteeseen ovat. Kirjoitustapa ilmentää, miten lapsen antamaan tietoon suhtaudutaan ja millainen kuva lapsesta asiakirjojen kautta välittyy. Lapsesta voidaan kirjoittaa kuvaamalla havainnoitua toimintaa sekä todennettuja dialogeja ja kirjoittamalla lapsen sanoittamia asioita, kuten tunteita. (Kääriäinen 2024.)

3.3 Osallistava kirjaaminen käytäntönä sekä ammattitaitona

Osallistava kirjaaminen huomioi lapsen reaaliaikaisen näkemyksen, nostaa kirjauksen puutteet näkyviin sekä selkiyttää käsillä olevia tilanteita (Kääriäinen ym. 2006, 20). Se mahdollistaa lapsen tarpeiden ja mielipiteiden kuulumisen sekä liittämisen osaksi aikuisjohtoista päätöksentekoa. Arjessa muiden ohjaajien on mahdollista ymmärtää lapsen näkökulmaa, ilmi käytöksen juurisyitä ja tilanteisiin liittyvää hiljaista tietoa osallistavaa kirjausta lukemalla. Näin näkyviin nousevat myös hyviin tuloksiin johtaneet toimintatavat. (Rousu & Holma 2004b, 13.)

Lapsella on oikeus osallistua tai kieltäytyä osallistavasta kirjaamisesta, ja hänelle on tarjottava tietoa tilanteestaan, roolistaan ja oikeuksistaan. Aikuisen tehtävä on tukea lapsen kommunikointia, kunnioittaa itsemääräämisoikeuden

kehittymistä sekä edesauttaa lasta kiinnostumaan omaan elämään vaikuttavista ratkaisuista. Huomioitavaa on myös, että työntekijä voi olla antamatta lapselle tätä koskevaa tietoa, mikäli sen arvioidaan vahingoittavan lasta. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2024.)

Osallistavan kirjauksen apuna voidaan hyödyntää motivoivan haastattelun periaatteita, kuten empatian ilmaisua, reflektointia ja minäpystyvyyden vahvistamista muutoksen tukemisen keinoin. Avoimet kysymykset, kuten mitä, missä, miten, milloin, kuka ja kuinka antavat sekä informaatiota että mahdollistavat pohdiskelua edistävää motivoitumisprosessia, sillä niihin ei voi vastata pelkästään kyllä tai ei. Heijastava kuuntelu ilmenee nuoren kertoman toistamisena ja peilaamisena sekä yhteenvetoa voi hyödyntää tiivistäjänä ja lopullisen kirjauksen muotona. (Näkki 2015, 87-90.)

Osallistava eli yhteisesti tuotettu kirjaaminen mahdollistaa lapsen tunteiden esille tuomisen myös epäsuotuisissa tilanteissa. Kirjauksessa keskitytään lapsen elämään ja käytetään lapsen tuottamia sanoja sellaisenaan. Ammattitaitoa vaaditaan, kun lapsi ei osaa selittää tunteitaan tai vastaa "en tiedä", jolloin on tärkeää, tulkitseeko ja kirjaako työntekijä tilanteita oikein. Osallistava kirjaaminen auttaa ehkäisemään virheellisiä tulkintoja ja toimii tasa-arvoisen vuorovaikutuksen ja luottamuksen välineenä. Parhaimmillaan osallistava kirjaaminen vahvistaa yhteistä ymmärrystä tai paljastaa työntekijän ja lapsen näkemyserot. Dialoginen lähestymistapa antaa lapselle tilaa ilmaista itseään, vahvistaa luottamusta sekä mahdollistaa tapahtumien läpikäymiseen liittyvän sanoituksen, kasvun ja reflektoinnin. (Oy Vasso Ab 2022.)

Yksilöllinen huomioiminen ja suunnitelmallinen kasvatustukevat lapsen voimavarojen kehittymistä. Mentalisaatiokykyinen aikuinen auttaa lasta ymmärtämään käyttäytymisen taustatekijöitä. Työntekijän peilaama esimerkki ja dialoginen, kunnioittava vuorovaikutus tukevat nuoren mielenmaailman kehitystä ja eheyttävää kasvatusta. Osallistava kirjaaminen mahdollistaa psykologisten ja emotionaalisten tekijöiden huomioimisen. (Sudenlehti 2018, 54, 73, 97.)

Haasteina ovat mm. työntekijöiden asennoituminen osallistavan kirjaamisen toteuttamiseen, ajan sekä resurssien puute, lapsen kehitystaso haasteineen sekä motivaation ja luottamuksen puute, tietosuoja, lainsäädäntö sekä kieli-
muurit tai muut, kuten traumat tai diagnosoidut kommunikointihaasteet. Aikuis-
ten ennakko-oletukset näyttäytyvät mm. siten, ettei malteta kuunnella lapsen
kertomaa, vaan tarjotaan suoraa ratkaisua. (Stenvall 2021, 182.) Timonen-
Kallio (2010, 6) pohtii aikuisten asenteiden juurisyiksi pelkoa lapsen liiallisesta
vastuuttamisesta tai että kirjaus aiheuttaisi lapselle kohtuuttomia seurauksia,
erityisesti tulehtuneiden perhetilanteiden näkökulmasta.

3.4 Dialogisuus

Dialogisuus on kohtaava vuorovaikutuksen tapa, jossa toteutuvat keskusteli-
joiden tasavertaisuus, subjektius sekä uuden luominen. Myös kasvun tukemi-
nen, johon lastensuojelutyössä pyritään, on tasavertaisuuden kunnioittamista,
lapsen oman elämän asiantuntijuuden tukemista sekä uuden suunnan hake-
mista. Dialoginen työote kunnioittaa lapsen osallisuutta omaan elämään ja it-
semääräämisoikeuteen. Dialoginen vuorovaikutus sisältää osallistujien aktiivi-
sen osallistumisen, keskusteluun sitoutumisen, vastavuoroisuuden, avoimen
ilmaisun sekä kunnioittavan suhtautumisen. Tunneilmapiiriin heijastuvat osalli-
suus ja välittäminen, luottamus, kunnioitus, arvostus, läheisyys sekä toivo.
(Hakoluoto 2016, 12.)

Dialogisella otteella työskentelevä voi olla oma epätäydellinen itsensä. Tär-
keintä on olla kohtaavasti läsnä. Tasavertaisuus purkaa valta-asetelmat ja sal-
lii lapsen toimijuuden sekä voimavarojen tulla näkyviin. Aikuisen tehtävänä on
kohdata, olla läsnä sekä kuunnella mitä lapsella on sanottavanaan. Kuuntele-
minen sekä kyky tuottaa kokemus kuulluksi tulemisesta ovat avainasemassa
toimivassa dialogissa. Työntekijänäkökulmasta dialogisuus on omaa asiantun-
tijuutta, vuorovaikutustaitoja ja sitoutumista yhteiseen päämäärään. Hyvä yh-
teisö mahdollistaa dialogisuuden sekä kohtaamisroolien joustavuuden. (Hako-
luoto 2016, 13; Lyhty & Nietola 2015, 144.)

Hakoluoto (2016, 18) esittää kuinka lapsen tulee saada ottaa kantaa omiin
asioihinsa tiedostaen, että näin hän on myös vastuussa omista valinnoistaan

sekä niiden seurauksista. Työn tilaaja sanoittaa nuoren itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen ilmenevän muun muassa siten, että kuuntelun hetkellä opettamisen sijasta kunnioittaa lapsen sen hetkistä kykyä kommentoida tai sanoittaa yleensä aikuislähtöisesti esille nostettua tilannetta. Lapsen haluttomuuden osallistua keskusteluun voi osallistavan kirjaamisen toimintatapaa noudattaen kirjata esimerkiksi lauseella: ”Kysyttäessä ei halunnut kommentoida tapahtumaa/kirjausta jne.”

4 KEHITTÄMISTEHTÄVÄ JA -MENETELMÄ

4.1 Toimeksiantaja Perhekoti Pallo Oy

Suomalaisomisteinen Avosylin yhtymä koostuu Perhehoitokumppaneista (PKS), Neljä Astetta Oy:stä sekä Perhekoti Pallo Oy:stä. PKS tuottaa toimeksiantosuhteisen perhehoidon palveluja, Neljä Astetta avohuollon tukipalveluja ja Perhekoti Pallo Oy Lappeenrannassa lastensuojelun laitoshoidon Hyvinvointialueille. Osallisuus ilmenee lasten ja vanhempien mielipiteiden kuulemisena. Toimijuutta ja osallisuutta hyödynnetään yksilön kykyjen sekä lapsen tilanteen vahvistamisessa ja organisaation yhteistoiminnan kehittämisessä. (Pallo-kodit 2024; Rabb 2023, 11.)

Perhekoti Pallo Oy liittyi Avosylin yhtymään vuonna 2021 sitoutuen sen arvoihin perustuvaan, laadukkaaseen ja vaikuttavaan työhön. Yhtiön keskeisiä arvoja ovat aito kohtaaminen, osallisuus, turvallisuus, laatu ja kestävä hyvinvointi. Perhekoti Pallo Oy tarjoaa huostaan otetuille lapsille turvallisen ja kodinomaisen ympäristön, jossa yhdistyvät yhteisöllisyys ja yksilöllisyyden kunnioittaminen. Ryhmäkoteja ovat Pallo, Pallonpolku, Muutos ja Palloranta. Toimintaa ohjaa halu tehdä asioita paremmin ja osallisuus toteutuu kaikissa työkäytännöissä ammatillisuuden ja jatkuvan kehittymisen kautta. (Perämaa 2023, 2; Pallo-kodit 2024.)

Perhekoti Pallo Oy:n perehdytys pohjaa Avosylin Akatemiaan. Työsuhteen alussa työntekijä perehdytetään mm. työyhteisöön ja toimintakulttuuriin sekä omaan rooliin kokonaisuudessa. Kirjaamisen osalta työntekijä perehtyy ohjel-

miin, tietosuojan sekä omaan vastuulliseen toimintaan käyden läpi kirjaamiskoulutuksen ensimmäisen osan sekä suorittaen tietosuojatentin. Pehdyttyäseen sisältyy myös mm. Hyvän kohtelun suunnitelmaan tutustuminen sekä työmenetelmien hallinta. Avosylin yhtymän Intranet dokumentointiosioon rakentuu ohjeistus päivittäiskirjaamiseen. Kirjaamiskoulutuksen materiaaleissa ehdotetaan kirjaamisen ohjeiden laatimista, joissa huomioidaan kirjaamista ohjaava lainsäädäntö, määräykset sekä eettinen ja osallistava kirjaamistapa.

4.2 Kehittämistehtävä

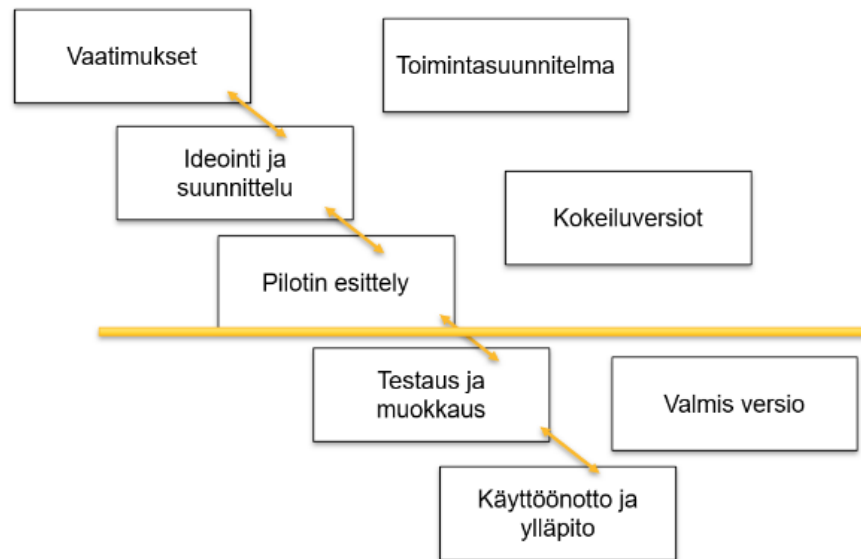
Opinnäytetyössä mallinnetaan päivittäiskirjauksen osallistavan kirjaamisen prosessikuvaus. Kirjauksen kehittämiskohteet tulisi esittää työntekijöille positiivisen ja ohjaavan ohjeen muodossa. Mallinnusta suunniteltaessa huomioidaan seikat, jotka edistävät tai haittaavat osallistavaa kirjaamista päivittäisessä kirjaamisessa.

Alkukeskustelussa tilaajan kanssa (26.3.2024) sovittiin osallistavan kirjauksen koostuvan yksinkertaisesta kuviosta, jossa ilmenee, mitä osallistavassa kirjauksessa tulisi huomioida. Iltakirjauksessa voi kysyä, miten päivä on mennyt, miten lapsi kokee kirjauksen tai mitä lapsi toivoo kirjattavaksi. Kirjauksessa tulee ilmetä, mikäli kirjaus perustuu lapsen kanssa käytyyn keskusteluun. Siinä tulee näkyä lapsen toiveet sekä mielipiteet sellaisena kuin lapsi ne esiin tuo. Lapsen oma näkemys tilanteista näyttäytyy viimeistään kuukausikoostetta luettaessa. Silloin hän voi tuoda esille asiat, joissa on samaa, tai erimieltä. Arjen kirjauksen haasteina ovat mm. se, muistetaanko hektisten tilanteiden jälkeen iltaisin kirjata oleellimmat asiat.

4.3 Vesiputousmalli

Kehittämismenetelmänä on hyödynnetty Winston Roycen 1970 luomaa vesiputousmallia (kuva 1), joka järjestelmällisesti ohjaa tuotoksen syntymistä vaatimusten määrittelystä ideointiin, suunnitteluun ja pilotoinnin valmistumiseen. Tietojen keräys sekä suunnitteluvaiheen dokumentointi edesauttavat valmistuvan prosessikuvausvaatimusten määrittelyä. (Ahonen 2010, 4; McConnell

2002, 136.) Vesiputousmalli soveltuu opinnäytetyöhön, sillä alusta alkaen tiilaajan vaatimukset ovat selkeät ja muuttumattomat.

Kuva 1. Vesiputousmalli (mukaillen Ahonen, 2010, 4)

Kuvan 1 mukaisesti vesiputousmalli ohjaa opinnäytetyön prosessia tietyn järjestyksen mukaisesti. Malli sisältää askeleesta toiseen etenevät vaiheet: vaatimusmäärittelyn, ideoinnin ja suunnittelun, toteutuksen, testauksen sekä käyttöönotto- ja ylläpitovaiheet. Mallia voidaan hyödyntää yhteen suuntaan, tai kuten tässä opinnäytteessä, voi takaisin kytketyillä silmukoilla palata muokkaamaan edeltävää vaihetta. Mallissa jokainen vaihe vaatii tarkan suunnittelun ja dokumentoinnin (Ahonen 2010, 4). Tässä työssä vesiputousmallia hyödynnetään vaatimusmäärittelyn sekä ideoinnin ja suunnittelun osalta.

Vesiputousmallissa on omat haittansa, kuten se, että ennen pilotointia on vaikea hahmottaa kokonaisvaatimuksia. Mallin avulla kuitenkin varmistuu haluttunlainen laatu, sillä suunnittelu tehdään ennen toteutusta ja toisaalta takaisin-kytketyt silmukat mahdollistavat liikehdinnän tarvittaessa takaisinpäin. (McConnell 2002, 136-137.) Halutut raamit, kuten selkeys, dokumentoinnin vaatimukset sekä osallistavan kirjauksen elementit ovat vaatimusten määrittelyn jälkeen tiedossa. Yhtäaikaisesti tapahtuvat ideointi- ja tiedonkeruuvaiheet kirkastavat, mitä käytännössä on tiedettävä, jotta voidaan kuvata päivittäisen

osallistavan kirjauksen toimintoja. Esille nousevat tarpeet, kuten käytännöllistämisen, pakottavat palaamaan aikaisempaan vaiheeseen ja muuttamaan sekä suunnitelmia että toteutusta. (Juvonen 2018, 16.)

Työn suunnittelussa dokumentoidaan ajatuksenkulkua luonnostellen erilaisia mallinnusversioita. Hyväksytyään PowerPointilla tehdyn pilottiversion Perhekoti Pallo Oy jatkaa mallinnuksen kehittämistä sisällyttäen siihen mm. työtään ohjaavan 4-teemaisen PersonBrain käyttöteorian. Teoria hyödyntää neurodynamista tukea turvallisuuden, merkityksellisyyden, arvostuksen sekä yhteenkuuluvuuteen kasvattamisen keinoilla (The PersonBrain Model™ 2023).

5 OSALLISTAVAN KIRJAAMISEN PROSESSIKUVAUS

5.1 Vaatimusten määrittely

Tilaaaja toivoo yksinkertaista työhuoneen seinälle asetettavaa prosessikuvausta muistuttamaan työntekijää osallistavasta kirjaustavasta. Mallinnus rajataan päivittäiskirjaukseen. Päivittäisen osallistavan kirjaamisen kohdalla tulee huomioida, miten osallistava kirjaaminen toimintatapana on lapsen edun mukaista.

PowerPointilla luodun prosessikuvauksen lisäksi tuotetaan mallinnukselle lukuohjeet selkiyttämään kuvauksen luentaa. Prosessikuvauksessa pyritään löytämään ratkaisukeskeisiä tulokulmia, joilla myös hiljaista tietoa saataisiin näkyväksi ja työntekijän kirjaamistapoja kannattelevaksi.

Mallinnus perustuu päivittäiskirjaamisen kululle edeten vuorokauden aikojen mukaisesti aamu, päivä, ilta ja yö. Sen tulee mahdollistaa tila lapsen äänen (mielipide ja kokemus) kuulumiselle. Osallistamista voidaan tukea apukysymyksin mm. avoimilla kysymyksillä sekä osallisuutta tukevia keinoja soveltaen. Tärkeä on tuoda esille voimavaroja, tunneilmaisua sekä lapsen ääni sellaisena kuin se siinä hetkessä on (Liukkonen 2010, 119). Tilaajan esittämät tärkeimmät kriteerit osallistavan kirjauksen prosessikuvaukselle ovat selkeys, yksinkertaisuus sekä lastensuojelulaisissa mainitun osallisuuden mahdollistaminen.

Prosessikuvauksen laatua eli tuloksellisuutta voidaan tulevaisuudessa arvioida mm. osallistavan kirjaustavan jalkautumisen, lapsen osallisuuden kokemuksen ja toimijuuden vahvistumisen sekä henkilöstön tuloksellisen työskentelyn näkökulmista (Rousu & Holma 2004a, 8). Opinnäytetyön laatua mitataan sillä, tuleeko pilotointivaiheeseen kehitetty prosessikuvaus käyttöön sekä onko se tilaajan kokemuksen mukaan sopiva Perhekodit Pallo Oy:lle jatkokehiteltäväksi perehdytystä tukevaksi materiaaliksi.

5.1.1 Lastensuojelun kehittämistarpeita ja uudistuksia

Lastensuojelun ajankohtaiset kehittämistarpeet liittyvät ammattilaisen taitoihin kohdata tuen tarpeessa olevia lapsia sekä heidän vanhempiaan. Tarvitaan vahvempaa kohtaamiseksi ja kuulluksi tulemisen kokemusta, jota resurssipula sekä henkilöstön vaihtuvuus haastavat. Lapset tarvitsevat tietoa oikeuksistaan sekä vaikutusmahdollisuuksistaan. Myös kokemusasiantuntijat painottavat avoimuuden ja rehellisyyden merkitystä, erityisesti sijaishuollossa. (Hoikkala ym. 2023, 14.)

Lastensuojelun sijaishuollossa asuvien osallisuutta on pyritty vahvistamaan niin arjessa, kuin erilaisissa kehittämis- ja vaikuttamisprosesseissa. Osallisuuden kokemuksen toteutuminen yhteisössä ja omassa elämässä paljastaa lastensuojelullisten palvelujen tuottajille, ovatko heidän tarjoamansa palvelut vaikuttavia sekä laadultaan toivotunlaisia. (Kaijanen & Westerlund 2021, 4, 9.)

Lastensuojelupalveluissa sijoitetut lapset ovat työn, muutoksen ja ratkaisujen kohteena. Huostaanotto-prosessin läpi käynyt lapsi on usein kokenut traumaattisia, hyvinvointia haastavia kokemuksia. Haavoittavien kokemusten negatiivisia sosiaalisia ja emotionaalisia seurauksia pyritään yhteiskunnassa korjaamaan lisäämällä lapselle annettua aikuisen apua ja erityistä tukea mm. lapsen äänen kuulumiseen liittyviä työmenetelmiä kehittämällä. (Välivaara 2004, 61.) Lastensuojelu on kehittymässä lapsimyönteisemmän sekä osallistavan ajattelutavan myötä terapeuttisempaan suuntaan (Lamberg 2018, 90).

Päivittäiskirjauksen kehittämistarpeet liittyvät lapsen elämäntarinan kirjoittamiseen. Asiakirjana päivittäiskirjaus on työntekijän kuvausta sekä havainnointia lapsen arjesta. Ilman lapsen ääntä ja mielipidettä elämäntarinasta muodostuu hallinnollinen työväline, jossa kertojana on joku muu kuin lapsi itse, jolloin joltain lapselle merkityksellistä voi jäädä dokumentoimatta. Lapsen elämäntariinaan tulleita säröjä sanoitetaan ajantasaisesti ja kunnioittavasti kirjoittaen sekä muistaen, että lapsi tulee mahdollisesti, viimeistään aikuistuttuaan, lukemaan tekstit, joilla häntä ja hänen arkeaan on lastensuojelun asiakirjoissa kuvattu. (Romo 2020, 55.)

Kela ylläpitää asiakastietoja pysyvästi arkistoivaa Kanta-palvelua. Lastensuojelukenttä uudistuu, kun rakenteinen sekä päivittäiskirjaaminen siirtyvät vuonna 2026 Kanta-järjestelmään. Rakenteisuus yhdenmukaistaa kirjaustapaa, vaikka se ei poista ammattilaisen harkintaa siitä, mitä tietoja asiakastyössä kirjataan. Päivittäiskirjauksen osalta työntekijä edelleen päättää, mikä tieto on tarpeellista ja riittävää kirjata missäkin tilanteessa. Kannassa selvitelään parhaillaan asiakirjojen näyttämisen tapaa ja aikataulua. Osa merkinnöistä tulee näkymään takautuvasti. Asiakirjan näyttämällä ei saa olla lasta tai hänen asioihinsa liittyvien henkilöiden turvallisuutta vaarantavia tekijöitä. Perusteltuna sekä erityissisällön merkinnällä voidaan vaarantavaksi tulkittua kirjausta joko viivästyttää tai jättää asiakirjan kokonaan pois OmaKannasta. Tällä turvataan erityisesti lapsen etu, terveys sekä kehitys. (Kanta-verkkokoulu.2024; Lehmuskoski ym. 2024.)

5.1.2 Lait työtä ohjaamassa

Lapsen oikeudet turvataan kansainvälisen YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12. artiklassa, jonka mukaan osallisuus perusoikeutena sisältyy kaikkeen lapseen kohdistettuun viranomaistoimintaan. Suomen lainsäädäntö painottaa asianomaisten oikeutta saada tietoa itseä koskevista asioista ja kertoa niistä kehitystasonsa mukaisesti omat näkemyksensä. Lastensuojelulaki turvaa alle 18-vuotiaan lapsen oikeutta kehittyä, kuulluksi tulemista sekä osallisuuden kokemuksen mahdollistamista. Lastensuojelulain 13.4.2007/417, 4.

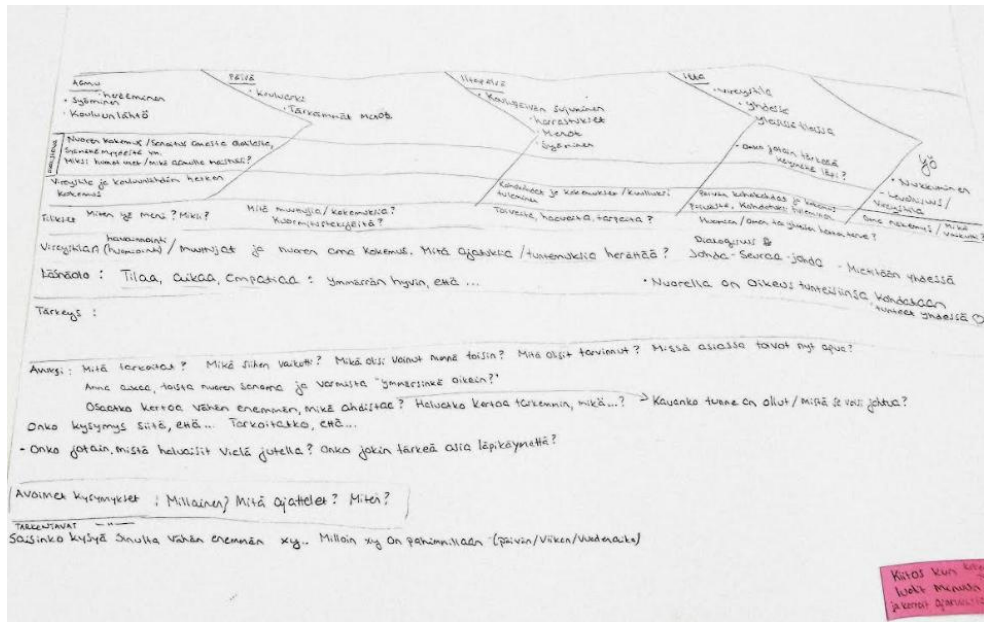
luku Lapsen osallisuus muistuttaa lapsen mielipiteen ja toiveiden huomioimista iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. (UNICEF Suomi 2024; Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2024; Nivala 2010, 18-19, 25.)

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 33 § määrittää mitä, miten, kuka, kuinka ja kenelle kirjataan. Kirjaamista ohjaavat myös sosiaalihuoltolaki, asiakasasiakirjalaki sekä sosiaalihuollon asiakaslaki. Sosiaalihuoltolaissa ohjeistetaan osallisuuden edistämiseen ja vahvistamiseen, jota yhteistyöllinen osallistavan kirjaamisen toimintatapa toteuttaa. Sosiaalihuollon asiakirjalaisissa mainitaan kirjaamisen merkitys asiakassuunnitelmassa määriteltyjen tavoitteiden toteutumisen seurannassa. (Sosiaalihuoltolaki 1 §; Laki Sosiaalihuollon asiakaskirjoista 15 §.)

5.2 Ideointi ja suunnittelu

Osallisuuden kokemuksen toteutumiseen vaikuttavien taustatekijöiden, keinojen, esteiden ja mahdollisuuksien kartoittamisen jälkeen osallisuutta tukevat toimintatavat mallinnettiin kuvioksi. Kuviossa huomioitiin esitutkimuksen, vaatimusmäärittelyjen sekä kohderyhmän näkökulma. Luonnostelmakuviot rakentuivat yhtäaikaaisesti lähdekirjallisuuteen painottuvan teoriapohjan vahvistumisen kanssa. Esitutkimuksena tuotettu vaatimuskartoitus muuntuu näkyväksi teoriaa sekä tilaajan tuottamia näkökulmia hyödyntäen (Vilka & Airaksinen 2003, 27).

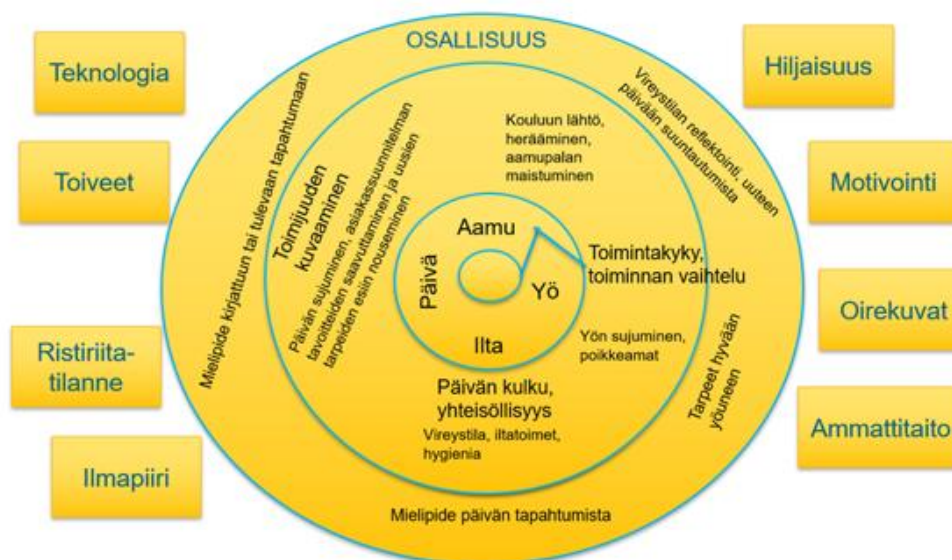
Prosessikuvausta työstettiin itsenäisesti toimeksiantajan antamia materiaaleja hyödyntäen. Syvennyttiin osallisuuskäsitteeseen sekä kirjaamisen ja osallistavan kirjaamisen ja lastensuojelulain vaatimukseen lapsen kuulluksi tulemisesta. Vilkan ja Airaksisen (2003, 32) mukaan johdonmukainen opinnäytetyön sisällysluettelo tukee teoreettisen aineiston jäsentämistä. Paperille piirretyt alustavat prosessikuvausluonnokset (kuvat 2 ja 3) toimivat ideoiden sekä teorioiden näkyväksi tuomisen apuna ja tilaajan kommentoinnin sekä yhteisen näyn tukena.

Kuva 3. Prosessikuvaus 18.6.2024.

Kuvan 3 kuvaus kulkee vuorokauden aikojen mukaisesti aamusta yöhön. Osallistavan kirjauksen elementteinä huomioidaan tunteet ja ohjataan kysymään vireystilaa. Kuviossa huomioidaan läsnäolo, empatia sekä annetaan luki-kijalle dialogisuuteen ohjaavia avainkysymyksiä sekä muistutetaan välttämään tulkintoja käyttämällä apukysymyksiä, kuten ”mitä tarkoittit?”. Tämän kuvion ongelmana on monisäikeisyys. Kuvion ongelma on esittää lapsen elämä lineaarisena, vaikka todellisuudessa elämä etenee päivästä toiseen ja eilisen tapahtumilla voi olla seuraavaan päivään suuriakin vaikutuksia. Herää ajatus ympyränmuotoisesta kuviosta, jonka tilaaja hyväksyy.

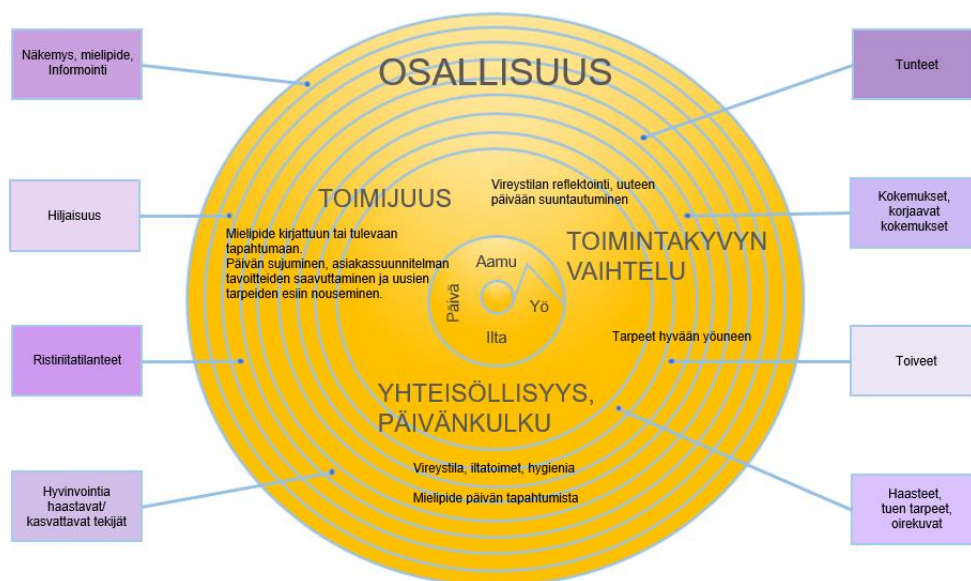
Validointi kehitysvaiheen aikana paljastaa, etteivät paperille piirretyt luonnokset täyttäneet tilaajan vaatimuksia selkeänä. Avustavia kysymyksiä voidaan hyödyntää prosessikuvausta selkeyttävässä lukuohjeessa. Prosessin seuraavassa vaiheessa pohdin, mitä osallisuus tarkoittaa eri päivänaikojen mukaisesti.

Kuva 4. Prosessikuvaus 9.9.2024

Kuvassa 4 kuvio on ympyrän muotoinen, perustuen ajatukseen siitä, kuinka lapsen arki lineaarisuuden sijasta etenee vuorokauden tunteihin liittyvänä jatkumona. Lapsen strukturoidussa arjessa edetään vuorokauden rytmien mukaisesti. Ympyrän tarkoitus on esittää, kuinka esimerkiksi edellisen yön painajaiset tai lapsen huonosti nukkuma yö vaikuttavat seuraavaan päivään.

Luonnoksen nostattamat ja tilaajan esittämät lisätoiveet sekä kommentit ohjasivat kuvausta teoreettisesta lähestymistavasta käytännönläheisempään suuntaan. Seuraavassa kuvassa (kuva 5) pilottimallin tekstiosioita muokattiin arkea havainnoivampaan suuntaan.

Kuva 5. Prosessikuvaus 25.9.2024

Tilaaaja kirkasti prosessikuvaukseen (kuva 5) seuraavat osallistavaan kirjaukseen ohjaavat sanat: toiveet, ristiriitatilanteet, oirekuvat, tunteet, kokemukset, haasteet sekä tuen tarpeet. Sanat on kirjoitettu laatikoihin, jotta ne erottuvat kuviosta paremmin. Niiden tehtävänä on muistuttaa kuinka osallisuusnäkökulma kirjauksissa toteutuu.

Pallon ulkoreunojen raidoituksella kuvataan osallistavaan kirjaukseen kuuluvia ja huomioitavia seikkoja. Nämä seikat eivät rajaudu kellonaikoihin, vaan kulkevat lapsen osallisuuden näkökulman muistuttajina arjen vaihtelevissa tilanteissa. Raidoitusta on sanoitettu laatikoissa olevilla sanoilla, kuten esim. Tunteet. Prosessikuvauksen lukuohjeessa eli selittäjässä on avattu tarkemmin, mitä kunkin laatikon sisällöllä osallistavan kirjauksen näkökulmasta tarkoitetaan.

5.3 Prosessikuvauksen pilottimallinnus

Viimeisimmässä prosessikuvauksessa (kuva 6, liite 1) kuvataan nuolella sitä, kuinka vuorokauden ajat seuraavat toisiaan. Kuviolla ei ohjata kysymään lapsen mekaanista mielipidettä neljä kertaa päivässä, vaan muistutetaan työntekijää vuorokauden hetkistä, joissa hän voi luontevasti kysyä lapsen näkemystä

tai kuulumisia. Kuviolla pyritään perehdyttämään myös uutta työntekijää hahmottamaan arjen luonnetta.

Kuva 6. Prosessikuvaus 26.10.2024

Prosessikuvaus on ympyränmuotoinen, sillä lapsen arki toistaa itseään. Nuolenmukainen kuvio saattaisi antaa käsityksen siitä, ettei eilisen tapahtumilla olisi merkitystä, tai että seuraavan päivän tapahtumat eivät vaikuttaisi yöuniin. Ympyrän muotoisena kuvattuna tekijä toivoo osallistavan kirjauksen prosessikuvaus kuvauksen ilmentävän arkea, jossa yleisillä päivittäisillä tapahtumilla, kuten kohtaamisella tai kohtaamattomuudella on merkitystä tunteiden uudelleenarviointiin, tukahduttamiseen sekä hyvinvointiin (Newman & Nezelek, 2020, 11).

Aamuisin kirjausten taustaksi havainnoidaan toimintakykyä ja vireystilaa. Esi-merkkejä kirjauksesta ovat mm. herääminen, kouluun lähtö ja aamun sujuminen. Päivisin havainnoidaan lapsen toimijuutta ja toimintakykyä. Huomio keskittyy päivän sujumiseen sekä asiakassuunnitelman tavoitteiden saavuttamiseen ja uusien tarpeiden esiin nousemiseen. Iltaisin havainnoidaan lapsen kykyä yhteisöllisyyteen sekä vuorovaikutukseen muiden sijoitettujen kanssa. Aikuinen seurailee lapsen vireystilaa, iltatoimien onnistumista sekä omasta hygieniasta huolehtimista. Öisin kuvataan yön kulkua.

Vuorokauden eri aikoina lapsen osallisuus on erityisesti aamuisin vireystilan reflektointia. Päivällä lapsi ottaa kantaa päivän toimintoihin, sujumiseen sekä

tavoitteiden saavuttamiseen oman toimijuutensa näkökulmasta. Lapsen osallisuutta lisää, kun hän voi sanoittaa vireystilaansa ja antaa näkemyksensä päivän käsillä olevista tai menneistä tapahtumista sekä toiveistaan. Illalla lapsen osallisuus on suurimmillaan. Silloin on aikaa omakasvattajan kanssa pohtia lähipäivien tapahtumia, tai päivän aikana kohdattuja tuen tarpeita sekä onnistumisia. Yöllä turvataan lapsen yöunet ja annetaan kaikille unirauha, jolloin aikuisjohtoisuus on tämän vuoksi suurimmillaan.

Lukuohjeessa eli selittäjässä (liite 2) avataan mitä kunkin vuorokauden ajasta tulee havainnoida sekä mitä kunkin laatikon sanallisella muistuttajalla (näkemys, mielipide, informointi, hiljaisuus, ristiriitatilanteet, hyvinvointia haastavat/kasvattavat tekijät, tunteet, kokemukset, korjaavat kokemukset, toiveet, haasteet, tuen tarpeet sekä oirekuvat) osallistavan kirjauksen näkökulmasta tarkoitetaan.

5.4 Pilottimallinnuksen käyttökelpoisuus ja tilaajakysely

Toiminnallisen osuuden tiedonkeruu perustui toimeksiantajayrityksen materiaaleihin sekä opinnäytetyön tilaajan kanssa käytyihin keskusteluihin. Prosessikuvaus on syntynyt ja jäsentynyt lakien, osallisuuden käsitteen sekä Perhekodit Pallo Oy:n käytänteiden ohjaamien ratkaisujen pohjalta. Mallinnuksen tarkoitus on toimia osallistavaa kirjaamistapaa perehdyttävänä, että muistuttavana materiaalina (Vilkkä & Airaksinen 2003, 11.) Rousun ja Holman (2004b, 11) mukaan hyvä lastensuojelupalvelu huomioi mm. lapsen tarpeet ja odotukset, ammattialan etiikan, tutkittuun näyttöön perustuvan toiminnan, hiljaisen tiedon näkyväksi tekemisen sekä lakien ja asetusten huomioimisen.

Tilaajakyselyn (Liite 3) mukaan prosessikuvio oli selkeä ja siinä oli tuotu osallistavaa kirjaamistapaa muistuttavat sanat esille selkeällä ja ytimekkäällä tavalla. Myös prosessikuviota auki selittävä lukuohje oli tilaajan vastauksen perusteella riittävä ja hyvä, koska se avasi selkeästi prosessikuviossa esille tuotuja sanoja. Tietoa prosessikuviossa oli tarpeeksi. Tilaajan mukaan prosessikuvauksen pilottimalli on pohjatyönä käyttökelpoinen Perhekodit Pallo Oy:n jatkokehittelyä varten. Alussa oli toivottu selkeää seinäjulistetta ja tilaajan mu-

kaan prosessikuvaus täyttää hyvin sille asetetut vaatimukset. Erityisen käyttökelpoista oli prosessikuvauksen käytännön kirjaamisessa muistuttavat muistisanat. Prosessikuvaus lähtee jatkokehittelyyn Perhekodit Pallo Oy:ssä ja siihen lisätään mm. PersonBrain menetelmä. Valmiina prosessikuvaus päätyy osaksi Avosylin Akatemian perehdytysosiota.

Keskustelussa tilaaja kommentoi opinnäytetyöprosessin sujuneen hyvin ja opinnäytetyön tekijän edenneen itsenäisesti sekä oma-aloitteisesti. Prosessikuvaus muokkautuu vielä Avosylin Akatemian menetelmien mukaisesti, mutta pilottimalli on hyvä pohja, minkä päälle voi suunnitella ja rakentaa.

5.5 Työn toistettavuus sekä uskottavuus

Laatu lastensuojelutyössä perustuu ydinprosessien näkyväksi tekemiseen, niiden arvioitavuuteen ja parannettavuuteen. Laadukas työ täyttää eri tahojen tarpeet ja odotukset, ja kattaa muun muassa hyvät hoito- ja kasvatuskäytännöt, kuntoutusmenetelmät ja hyvän kohtelun. Osallistavassa kirjaamisessa lapsen tarpeet ja mielipiteet nostetaan esiin päätöksenteossa, ja sen avulla voidaan ymmärtää myös hiljaista tietoa ja kokemukseen perustuvaa näyttöä (Rousu & Holma 2004b, 10–13.)

Uskottavuuden mittarina validius kertoo, onko työllä onnistuttu kuvaamaan sitä, mitä on tarkoituskin kuvata (Rousu & Holma 2004b, 47). Prosessikuvauksen työstämisen lopetusvaiheessa asiakas sai pyytämänsä selkeän, jatkotyöstettävän mallintavan prosessikuvauksen osallistavasta kirjauksesta. Perhekoti Pallo Oy siirtyi käyttöönottovaiheeseen lisäämällä prosessikuvaukseen omaan käyttöteoriaansa pohjautuvan menetelmänsä. Projektin vaiheet opetuksineen on koottu tähän opinnäytetyöhön, ja ne ovat vapaasti uusiin projekteihin hyödynnettävissä (Juvonen 2018, 161).

Reliaabelius on työn toistettavuuden arviointia. Dokumentointi edesauttaa tiedon tallentamista sekä todentaa prosessissa tapahtuneita asioita, joita voidaan jälkikäteen arvioida ja parantaa (Hirsjärvi ym. 2009, 231; Rousu & Holma 2004b, 6). Tässä työssä toistettavuus on yhteydessä työn vaiheiden doku-

mentoinnin sekä perusteluiden kanssa. Työn luotettavuus on sidoksissa käytettyihin lähteisiin sekä valittujen ratkaisujen toimivuuteen. Mallintavan prosessikuvauksen käyttökelpoisuutta on arvioitu asiakastyytyväisyyskyselyllä.

Prosessikuvauksen laatuksena (Rousu & Holma 2004b, 47) olivat mm. lastensuojelulain peräänkuuluttaman lapsen osallisuuden mahdollistaminen sekä lapsen näkökulman tai mielipiteen huomioiminen sekä osallisuuden päivittäiskirjaamisen selkeä ja työntekijälähtöinen kuvaaminen. Tilaajan palautteen (5.11.2024) mukaan opinnäytetyöntekijä saavutti työn alussa sovitut tavoitteet eli tuotteen mallinnus oli työntekijälähtöinen, selkeä, ytimekäs sekä seinäjuusteksi ja jatkotyöstettäväksi soveltuva.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyön taustalla oli ymmärrys lapsesta itsenäisenä toimijana ja oikeuksiansa omistajana. Osallistava kirjaaminen työtapana mahdollistaa lapsen näkökulman esille tulon niin arjen tasolla kuin suuremmissa lasta koskevissa päätöksissä. Mallinnus osallistavan kirjauksen prosessikuvauksesta pyrkii tukemaan lapsen osallisuuden mahdollistavaa ajattelu- ja kirjaustapaa.

On huomioitava, että osallisuus on käsitteenä moniulotteinen ja sen merkitys muuttuu ajan, sanojan ja kohteen mukaan. Tässä yhteydessä osallisuus tarkoittaa lapsen kokemusta siitä, että hänen näkemyksensä hänen elämästään arjesta sekä tunteistaan kohdataan merkityksellisinä. Se ilmenee aikuisen hermistymisenä sille, mitä lapselle kuuluu, mieltä painaa tai tuottaa iloa juuri nyt. Osallistavaa kirjausta edeltävä kasvatuksellinen keskustelu voi tuottaa oivalluksia, joita kirjaamalla oppii sekä lapsi että aikuinen lapsesta.

Osallistavan kirjaamisen onnistumiseen vaikuttavat aika, osaaminen, asenteet, dialogisuus sekä kyky motivoida ja kannustaa lasta sanoittamaan omaa näkökulmaansa. Koen tärkeänä erottaa toisistaan lapsen mielipiteet sekä usein hiljaisuuteen jäävät juurisyyt, jotka näkökulman takana vaikuttavat. Osallistava kirjaaminen sopii moneen hetkeen, mutta kiire tai tilannesidonnaisuudet voivat haastaa yhteisen keskusteluhetken saavuttamista. Lapsen tahto olla osallistumatta voidaan kirjata mm. ”Lapsi ei halunnut kommentoida asiaa”.

Tällöin kunnioitetaan lapsen toimijuutta. Mikäli vuorovaikutus kuitenkin etenee ja lapsi osallistuu keskusteluun, voidaan siinä dialogisesti hyödyntää myös avoimia kysymyksiä.

Prosessikuvauksen ensimmäinen askel oli yhteisen, asiakkaan näköisen suunnan selvittäminen. Sitä seurasi ideointivaihe yhdessä tiedonkeruun kanssa. Kuvaus hahmottui kokonaiskuvan sekä toimeksiantajan lisäämien toiveiden myötä. Osallistavaan kirjaamiseen vaikuttavat niin lait, uudistukset, työntekijöiden persoonat, jalkautuneet asenteet, työn sallimat puitteet ja resurssit, kuten aika, osaaminen sekä motivointikyky. Osallistava kirjaaminen ei ole sama asia kuin rakenteellinen kirjaaminen, mutta ne voivat täydentää toisiinsa lastensuojelulaitoksen kirjauksissa. Kokonaisuudesta priorisoitiin ydinasiat, jotka kuvattiin, sillä prosessikuvauksesta toivottiin lyhyttä, ytimekästä ja selkeää. Lukuohjeen tehtäväksi jäi aukaista osallistavassa kirjauksessa huomioitavia sekä painotettavia seikkoja. Koin tärkeänä sisällyttää prosessikuvaukseen olennaisimmat näkökohdat mahdollisimman selkeässä ja luettavassa muodossa siten, että tuotosvaihe on dokumentoitu niin, että kuvio sekä selittävä lukuohje olisi ymmärrettävä ja toistettavissa tekijästä riippumatta. Mielestäni vesiputousmallista oli hyötyä tämänkaltaisen tuotoksen vaiheiden kuvaamisessa.

Osallistumisen oikeus vahvistaa lapsen toimijuutta, itsetuntemusta ja omanarvontuntoa sekä tukee resilienssin kehitystä (Korhonen & Mattelin 2023, 123.) Lapsen kuulemiseen kehottavat myös mm. lastensuojelulaki sekä eettisyys (Valtakunnallinen sosiaali- ja terveystieteiden neuvottelukunta ETENE 2013). Lapsen mukaan tulo oman asian käsittelyyn, asioista keskustelu, lapsen toiveiden ja mielipiteiden kuuleminen mahdollistavat lapselle omakohtaisten kokemusten sanoituksen sekä reflektoinnin. Näin osallisuuden nimissä tuotettu, lapsen oikeuksia toteuttava yhteistoiminta antaa lapselle tunteen tasavertaisesta toimijuudesta. (Mäyrä 2020, 51.) Herkistymällä lapsen näkökulmiin, voi paljastua myös ikätasoiset huolet sekä erityisesti laitokseen sijoitetun lapsen kokema byrokraattisuuden tai institutionaalisen laitostoiminnan aiheuttama tunnetaakka. Lapsen kuuleminen uskottavana keskustelukumppanina on

askel osallistumisen, luottamuksen ja toimijuuden rakentamisessa muutoin ammattilaisten ympäröivässä maailmassa. (Filistrucchi ym. 2023, 272.)

Laitoksessa asuvan lapsen historia ei tallennu perhesiteisiin eikä muistoihin, vaan työntekijät kirjaavat tapahtumia päiväkirjanomaisesti päivittäiskirjauksen raportteihin. Jos lapsi osallistuu kirjaukseen, tallentaa hän samalla muistoja, jotka ovat hänelle itselleen merkityksellisiä. Dialogisella lähestymistavallaan aikuinen varmistaa lapsen näkemyksiä havainnoituihin tai muuten todettuihin tapahtumiin, opettaen lapselle sekä itsereflektiota että tuottaen tunnetta lapsen mielipiteiden, tunteiden ja ajatusten merkityksellisyydestä. Luottamusta lapsen ja työntekijän välillä lisää myös se, että aikuinen kertoo, mitä hän lapsesta päivittäiskirjaukseen kirjoittaa.

Koen ratkaisut osallistavan kirjaamisen toteutumiseen henkilöstön koulutuksen kehittämisessä, riittävässä resurssoinnissa sekä avoimen ja luottamuksellisen ympäristön luomisessa. Kirjauksessa tulee huomioida lapsen kehitystaso ja tarpeet sekä varmistaa, että tietosuoja- ja lainsäädäntövaatimukset eivät estä lapsen osallisuutta. Työntekijänäkökulmasta osallistava kirjaaminen on osa ammatillista työtettä, jossa toimitaan dialogissa lapsen kanssa. Koen työotteen tärkeänä, sillä sen avulla vahvistetaan työn avoimuutta, lisätään oikean tiedon kulkua, ennaltaehkäistään aikuislähtöisiä väärinkäsityksiä, vääriä tulkintoja ja oletuksia sekä tuodaan ilmi lastensuojelulaitoksessa tehtävää työtä. Luottamussuhteelle rakentuva osallisuuden prosessi on aikuislähtöistä eli päätösvalta on aikuisella, mutta lapsi saa kuitenkin mahdollisuuden sanoittaa omia lähtökohtiaan ja kokemuksen oman toimijuutensa vahvistumisesta myös tulevaisuuden päätöksissä.

Mikäli työntekijä ei koe osallistavan kirjaamisen menetelmää itselleen sopivaksi, eikä ehdi toteuttaa tai perehdyttää, voi prosessikuvaus seinällä silloinkin muistuttaa lapsikeskeisestä ajattelutavasta, näkyvien toimintojen taustalla vaikuttavista juurisyistä sekä tuoda näkyväksi hiljaista tietoa. Yhteiskirjaus voi olla laitostyössä haasteellista, mutta lapsen voi osallistaa antamaan palautetta tai kommentoimaan tehtyä kirjausta tai osakirjausta, jolloin myös lapsen ääni tai näkökulma tulevat dokumentoiduksi.

Prosessikuvaksen mallinnuksen pilotointiin ei ollut mahdollista osallistaa työntekijöitä tai lapsia, vaikka ne olisivat tuoneet kuvaukseen merkittävän lisäarvon. Työntekijän sekä lapsen näkökulmia pidettiin tärkeänä arvona läpi työn. Opinnäytetyön ulkopuolelle rajautuu olennainen kysymys; miten ja millaisiin asioihin lapset voivat arjessaan vaikuttaa sekä mihin he haluaisivat olla mukana vaikuttamassa. Jatkokehittelynä opinnäytetyölleni ehdotan työntekijän näkökulman vaihdosta sijoitettujen lasten näkökulmaan. Ehdotan tutkimusta siitä, kuinka sijoitetut lapset ja nuoret sekä ymmärtävät osallistavan kirjaamisen merkityksen omassa arjessaan, että millaisin tiedoin ja taidoin he osallistuvat yhteiskirjaamiseen, tai kirjaamisen kommentoimiseen sekä kuinka he kokevat osallistavan kirjaamisen tai sitä mallintavan prosessikuvauksen.

LÄHTEET

Ahonen, M. 2010. Tapaustutkimus: Soveltuuko Scrum vesiputousmallin korvaajaksi yrityksen sovelluskehitysprojekteihin? Elektroniikan, tietoliikenteen ja automaation tiedekunta. Automaatio- ja systeemitekniikan laitos. Diplomityö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://aaltodoc.aalto.fi/ser-ver/api/core/bitstreams/9cbbc475-1584-4520-a122-71f68c8b052e/content> [viitattu 20.7.2024].

eOppiva 2024. Sosiaalihuollon kirjaamisen peruskurssi. Verkkokurssi. Saatavissa: <https://www.eoppiva.fi/kurssit/sosiaalihuollon-kirjaamisen-peruskurssi/> [viitattu 1.12.2024].

Filistrucchi, P., Bucarelli, P., Aversa, G. & Bianchi, D. 2023. Giving Voice to the Survivors of Childhood Institutional Abuse. 2023. Teoksessa: Roth, M., Alfandari, R & Crous, G. 2023. Participatory Research on Child Maltreatment with Children and Adult Survivors. Emerald Publishing Limited, E-kirja. Saatavissa: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/79412/9781804555262.pdf;jsessionid=19F013A19AD6E50DE8C617E8BC456448?sequence=1> [viitattu 13.11.2024].

Hakoluoto, T. 2016. Nuoren kokonaisvaltainen kohtaaminen ja dialogisuus. Teoksessa: Fedotoff, J., Leppäkari, H. & Timonen, P. 2016. Koordinaatit nuorten tieto- ja neuvontatyöhön: Suuntaviivoja ammatilliseen osaamiseen. Oulu: Koordinaatti - Nuorten tieto- ja neuvontatyön kehittämiskeskus, 9–20.

Helminen, J. 2021. Jatkuvan oppimisen koulutukset ja osaamisen kehittämistarpeet sosiaalialalla. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-384-1> [viitattu 11.7.2024].

Hoikkala, S., Muinonen, T., Palola, E., Väisänen, A. & Rosberg, J. 2023. Lastensuojelun kokonaisuudistuksen valmistelu, Visiovaiheen raportti. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8469-1> [viitattu 15.8.2024]

Hokkanen, L. 2013. Asiakaskansalaisen toimijuus sosiaalityöllisessä asiantajossa. Teoksessa: Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 55–86.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15.painos. Helsinki: Tammi.

Juvonen, R. 2018. Ohjelmistoprojektin sudenkuopat ja miten ne vältetään. Helsinki: Books on Demand.

Kaijanen, M. & Westerlund, O. 2021. Opin uusia asioita, sain vaikuttaa ja ilmaista omat mielipiteeni. Lastensuojelun sijaishuollon haastekisa. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Kanta-verkkokoulut. 2024. Sosiaalihuollon asiakastietovarannon toimintatavat. Kantapalveluiden verkkokurssi. Saatavissa: <https://verkkokoulut.kanta.fi/course/view.php?id=35> [viitattu 24.9.2024].

Korhonen, L. & Mattelin, E. 2023. Inclusion of Children With Refugee Backgrounds in Research. Teoksessa: Roth, M., Alfandari, R & Crous, G. 2023. Participatory Research on Child Maltreatment with Children and Adult Survivors. Emerald Publishing Limited, E-kirja. Saatavissa: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/79412/9781804555262.pdf;jsessionid=19F013A19AD6E50DE8C617E8BC456448?sequence=1> [viitattu 13.11.2024].

Kääriäinen, A. 2024. Tekstit sosiaalityössä. Asiakirjat, kirjoittaminen ja tiedonmuodostus. E Kirja. Gaudeamus.

Kääriäinen, A., Leinonen, A. & Metsäranta, H. 2006. Lastensuojelutyön dokumentointi. Opastusta ja ideoita käytäntöön. Helsinki: Yliopistopaino.

Lamberg, M. Kohtaava dialogisuus ja osallistava lastensuojelutyö. Teoksessa: Sundenlehti, J. & Uusitalo, I. 2018. Tallinna: Suomen Psykologinen instituuttiyhdistys ry, 87–105.

Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 20.3.2015/254.

Lastensuojelun keskusliitto. 2023. Lastensuojelu turvaa lapsen oikeuksia. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.lskl.fi/lastensuojelu/> [viitattu 28.1.2025].

Lehmuskoski, A., Palm, N., Suhonen, M. & Korhonen, K. (toim.) 2024. Kantapalvelujen käsikirja sosiaalihuollon toimijoille. 18.12.2024. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://yhteistyotilat.fi/wiki08/display/JULSOSK/1+Johdanto> [viitattu: 11.7.2024].

Liukkonen, R. 2010. Joskus joutsenet näyttävät kurjilta - luovat ja toiminnalliset työmenetelmät lastensuojelutyössä. Teoksessa. Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja, ISSN 1457-7933; 51. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 114–127.

Lyhty, T. & Nietola, V. 2015. Dialoginen moniammatillisuus asiakastyössä. Teoksessa: Näkki, P. & Sayed, T. (toim). Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita, 142-158.

Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Juva: PS-kustannus.

McConnell, S. 2002. Ohjelmistotuotannon hallinta. Helsinki: Edita Prima Oy.

Mäki-Ketelä, J. 2016. "Paras asia mun koko lapsuudessa" - Lapsena kodin ulkopuolelle sijoitetuina olleiden nuorten aikuisten kokemuksia omasta osallisuudestaan ja toimijuudestaan. Tampereen yliopisto: Yhteiskunta- ja kulttuuri-

tieteiden yksikkö. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201604291498> [viitattu 1.12.2024].

Mäyrä, M. 2020. Lapsen hyvinvoinnin kehukset lastensuojelun sijaishuollossa. Jyväskylän yliopisto/Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: www.urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202005253410 [viitattu 1.12.2024].

Newman, D. B. & Nezlek, J. B. 2020. The Influence of Daily Events on Emotion Regulation and Well-Being in Daily Life, 1368-1375. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://doi.org/10.1037/a0023997> [viitattu 13.11.2024].

Nivala, E. 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Teoksessa: Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja, ISSN 1457-7933; 51. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 18-25.

Näkki, P. 2015. Motivoiva haastattelu ryhmäkuntoutuksessa. Teoksessa: Näkki, P & Sayed, T. (toim.) Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita, 81 - 104.

Oy Vasso Ab. Sosiaalityön foorumi: Osallistava kirjaaminen. YouTube. Videoleike. Julkaistu 16.2.2022. Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=Q6sLCGuG0no> [viitattu: 27.5.2024].

Pahkala, K. 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen Kalajoen perhe- ja sosiaalityössä. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 26–36.

Pallo-kodit. 2024. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://pallo-kodit.fi/> [viitattu 27.5.2024].

Perämaa, T. 2023. Pääkirjoitus. Avosylin yhtymän asiakaslehti. 1/2023. Verkko-lehti. Saatavissa: https://avosylin.fi/wp-content/uploads/avosylin-1_23.pdf [viitattu 18.6.2024].

Rabb, H. 2023. Vaikuttavuus ja tiedolla johtaminen. Avosylin yhtymän asiakaslehti. 1/2023. Verkkolehti. Saatavissa: https://avosylin.fi/wp-content/uploads/avosylin-1_23.pdf [viitattu 18.6.2024].

Romo, L. 2020. Minun tarinani(ko). Lastensuojelun asiakirjat lapsen näkökulmasta. Tampereen yliopisto Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202003042554> [viitattu 13.11.2024].

Rousu, S. & Holma, T. 2004b. Lastensuojelupalvelujen laadunhallinta. Suomen kuntaliitto. Jyväskylä: Kirjapaino Oma Oy.

Rousu, S. & Holma, T. 2004a. Lastensuojelupalvelujen onnistumisen arviointi. Suomen kuntaliitto. Jyväskylä: Kirjapaino Oma Oy.

Salin, K. 2021. Lasten ja nuorten kokemuksia osallisuudesta lastensuojelun sijaishuollossa. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-202201031001> [viitattu: 16.11.2024].

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4067-3> [viitattu: 11.11.2024]

Stenvall, E. Lapsen arkinen osallisuus – mistä lapselle syntyy kokemus, että voi osallistua ja vaikuttaa? Teoksessa: Tulensalo, H., Kalliomeri, R., & Laimio, J. 2021. Kohti lapsen näköistä osallisuutta. Pelastakaa lapset ry, 176-185.

Sudenlehti, J. 2018. Mitä ihmettä meille tapahtui?. Suhdekeskeinen hoito lastensuojelussa. Teoksessa: Sudenlehti, J. & Uusitalo, I. Tulevaisuuden lastensuojelu. Joensuu: Suomen Psykologinen instituuttiyhdistys ry, 49-86.

Timonen-Kallio, E. 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa: Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim). Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print Oy, 6–17.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2024. Lastensuojelun käsikirja. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus> [viitattu: 25.6.2024].

The PersonBrain Model™ 2023. What is The PersonBrain Model?. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.thepersonbrain.com/> [viitattu 22.9.2024].

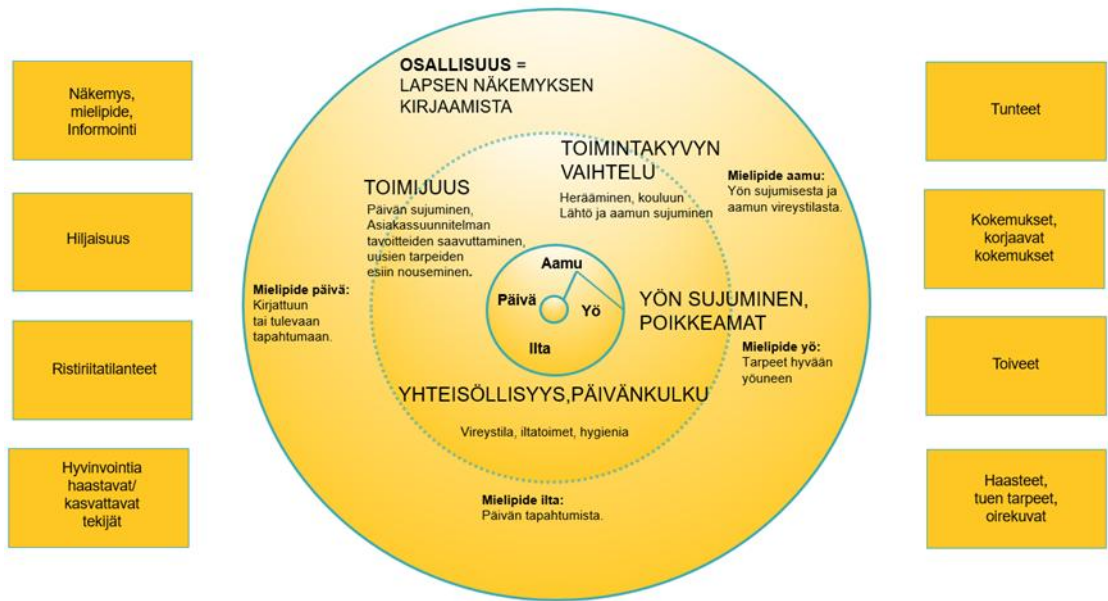
UNICEF Suomi, 2024. Lapsen oikeuksien sopimuksen koko teksti. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/> [viitattu: 11.11.2024].

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE. 2013. Lapsuuden ja nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. ETENE-julkaisuja 41. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3455-9> [viitattu 4.12.2024].

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Tammi.

Välivaara, C. 2004. Sijoitettu lapsi tunnepyörässä. Menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Raportti 1/2004. Pesäpuu ry.

Prosessikuvaus

Prosessikuvauksen lukuohje

Osallistavan kirjauksen prosessikuvauksen lukuohje

Aamu - Aamun toimintakyky ja toimintakyvyn vaihtelu / poikkeaman sanoittaminen / nuoren oma näkemys poikkeamiin. Ei luoda painetta osallistamisen puitteissa, vaan arjen toiminnot menevät keskustelun edelle; herääminen, aamupala ja kouluunlähtö. **Osallisuus:** miten nukutti, miksi esim. aamupala ei maistu jne.

Päivä - Kuvataan asiakassuunnitelman toteutumista arjessa, tavoitteiden saavuttamista ja uusien tarpeiden esille nousemista. Kirjataan: menot, tekemiset, suoritukset ja toiminnot.

Miten lapsi kokee esim. hammaslääkärireissun yms. Lapsen toimijuus, miten on tarvinnut tukea toimintoihin. Esim. kävi itsenäisesti hammaslääkärissä. Onko subjektiivisesti itse toiminut vai onko ollut passiivinen toimintojen kohde. **Osallisuus:** toimijuuden tukemista ja sanoittamista, havainnointia ja hetkelle tilan antamista. Kirjattuihin ja tuleviin tapahtumiin mielipiteen pyytämistä.

Ilta - Illalla kuvataan päivän kulkua ja yhteisöllisyyden onnistumista, hygienian seurantaa, illan vireystilan seurantaa. Vaikean päivän illalla on mahdollisuus reflektoida päivän kulkua. Lapsen kiinnostus omista, myös vaikeista asioista tulee osallistumalla ilmi sekä hän saa kiitosta osallistumisestaan (huomaa hyvä). **Osallisuus** on vahvimmillaan iltaisin, jolloin lapsen kanssa voidaan reflektoida päivää. Miten hänen mielestään päivä on mennyt, mitä toivoo päivästä kirjattavan? Kerrotaan lapselle, mitä päivästä kirjataan.

Yö - Yöllä turvataan lepo sekä mahdollistetaan kaikille hyvät yöunet. Kirjataan yön sujumista sekä poikkeamat, joihin voidaan palata lapsen kanssa myöhemmin esim. tulevana iltana.

Esim. Nukuit tänään vähän pitkään, millainen sun yö oli? **Osallisuus:** Pyydetään lapselta suostumus saada kirjata annettu vastaus sellaisenaan

Mitä huomioin, kun kirjaan:**Näkemys, mielipide, informointi**

Hiljainen tieto saadaan näkyväksi havainnoimalla tai kysymällä. Kysyminen ja tilan antaminen mahdollistavat lapsen äänen eli mielipiteen ja kokemuksen kuulumisen. Lapsen mielipide kirjataan sellaisenaan, lapsen käyttämiä sanoja toistaen.

Lasta voi informoida oikeudestaan osallistua sekä tulla kuulluksi itseä koskevissa asioissa. Informaatioon sisältyy myös se, mitä hänestä kirjataan sekä ketkä kirjauksen näkevät ja mihin kirjausta käytetään. Entä miten lapsen nyt hetkessä antama mielipide vaikuttaa tuleviin tapahtumiin?

Hiljaisuus

Lapsella on oikeus kieltäytyä osallistumasta. Silloin voi kirjata: ”Ei kommentoinut / Ei halunnut kommentoida / kertoa näkemystään”. Lasta voi motivoida avoimilla kysymyksillä; miten, mitä, kuinka, millainen jne. Aikuisen tehtävä on tilannetaajuudesta arvioida sopiva hetki, jolloin lapsi on sopivassa vireystilassa ja halukas osallistumaan keskusteluun tai yhteiskirjaukseen. Aikuisen tulee välttää tulkinnallisuutta silloin kun lapsi sanoo ”en tiedä” tai ei osaa selittää.

Ristiriitatilanteet

Pyritään ymmärtämään yhdessä, mistä on kyse ja miksi tämä asia / sana / tapahtuma herättää tällaisen tunteen? Arvostetaan lapsen kokemusta ja kokemustietoa. Tiedostetaan ja mahdollisesti sanoitetaan taustalla olevia juurisyitä sekä annetaan hoivaavaa kokemusta ja ymmärrystä. Ollaan kuitenkin aikuisjohtoisia ja hyväksytään erilaiset tulkinnat tilanteista.

Hyvinvointia haastavat / kasvattavat tekijät

Lapsella on oikeus lukea hänestä tehtyjä kirjauksia. On merkityksellistä, miten lapsen kasvua, elämäntarinaa ja persoonaa kuvataan, sillä kirjauksia lukiesaan lapselle heijastuu se, miten hänestä ajatellaan. Hyvinvointia kasvattavat mm. lapsen voimavarojen sekä onnistumisien sanoittaminen.

Yhdessä kirjaamisen hetkellä lapselle voi lukea tekstin ja vahvistaa kysymällä, miten lapsi kirjatun tekstin kokee. Nämä hetket paljastavat yhteisen näyn, tai vahvasti erilaiset näkemykset, joista voi aueta hyviä, kasvatuksellisesti merkittäviä keskustelumahdollisuuksia.

Tunteet

Tunteet kirjoitetaan sellaisenaan sekä tuodaan esille, miten tunne ilmeni, sanoittiko lapsi tunteen itse? Aikuinen voi sanoittaa lapsessa havainnoimiaan tunteita ja varmistaa lapselta, oliko näin?

Tunteiden kohtaaminen vaatii turvallista ilmapiiriä sekä turvallisen, luotettavan ja tunteille avoimen aikuisen läsnäoloa. Kirjaamisessa ja reflektoinnissa voi keskittyä siihen, millä tavoin haasteellinen tunnetila kääntyi rauhan ja tasapainon tilaksi.

Kokemukset, korjaavat kokemukset

Avoim, rehellinen ja selkeä, kohtaava aikuinen peilaa lapselle eheää toimintamallia sekä toimii dialogissa reflektoinnin apuna. Avoimuus, kiinnostus ja lapsen ajatusten kunnioittaminen luovat arvostetuksi tulemisen ja yhteisöön kuulumisen kokemuksia. Tämä rohkaisee lasta osallistumaan ja vaikuttamaan. Yhteisymmärrys, dialogisuus, arvostus sekä luottamuksellisuus herättävät myös lapsessa luottamusta siitä, että hänen äänensä tulee kuulluksi. Kohdataan ja kysytään, mitä sinulle kuuluu? Mitä merkityksellistä ja tärkeää mielesäsi on?

Havainnoidaan ja sanoitetaan lasta voimaannuttavia sekä iloistuttavia arjessa tapahtuneita asioita.

Osallistava kirjaaminen voi toimia kuntouttavana toimintana. Tärkeintä on, että lapselle herää luottamus sekä kokemus kuulluksi ja kohdatuksi tulemisesta. ”Minun mielipiteelläni, kokemuksellani ja tunteellani on merkitystä, minä olen tärkeä”.

Toiveet

Lapsen esittämät toiveet tulee muistata kirjata sekä annetut lupaukset tulee pitää. Lapselle voi sanoittaa, että ”hyvä että sanoit toiveen ääneen, minun pitää muistaa kirjata se”.

Annetaan lapselle aikaa ja tilaa sekä kysytään toiveista esim. tulevia tapahtumia kohtaan.

Haasteet, tuen tarpeet, oirekuvat

Missä lapsi tarvitsee eniten tukea ja korjaavia kokemuksia? Esim. Toimintamallit sosiaalisissa tilanteissa. Haasteet, tuen tarpeet sekä oirekuvat kirjoitetaan sellaisenaan, varsinkin jos lapsi niitä itse sanoittaa.

Tilaaajakysely

Osallistavan kirjauksen prosessikuvauksen sekä selittäjän käyttökelpoisuus- kysely

Alla on kysymyksiä liittyen osallistavan kirjauksen prosessikuvaukseen sekä selittäjään.

1. Osallistavan kirjauksen prosessikuvion selkeys ja ymmärrettävyys

- On selkeä ja ymmärrettävä
- Ei ole selkeä ja ymmärrettävä
- On selkeä, mutta ei ymmärrettävä
- On ymmärrettävä, mutta ei selkeä

2. Perustelut edelliseen vastaukseen

Kirjoita vastaus

3. Prosessikuvauksen selittäjän kyky kuvata prosessikuvausta on mielestäni

- Kattava
- Riittävä / hyvä
- Puutteellinen
- En osaa sanoa

4. Perustelut edelliseen kysymykseen

Kirjoita vastaus

5. Prosessikuvion tiedonmäärä on mielestäni

- Liikaa
- Tarpeeksi
- Liian vähän
- En osaa sanoa

6. Prosessikuvauksen pilottimalli on käyttökelpoinen Pallokodit OY:n jatkokehittelyä varten

- Samaa mieltä
- Eri mieltä
- En osaa sanoa

7. Prosessikuvauksen käyttökelpoisuus työtä ohjaavana seinäjulisteena on mielestäni

- Erittäin hyvä
- Hyvä
- Puutteellinen
- Ei lainkaan käyttökelpoinen

8. Perustelut edelliseen vastaukseen sekä mahdolliset kehittämissuhteet

Kirjoita vastaus

9. Mikä prosessikuvauksessa sekä sitä selittävässä tekstiosiossa oli erityisen käyttökelpoista?

Kirjoita vastaus

10. Arviointini prosessikuvauksesta

11. Arviointini prosessikuvauksen selittäjästä

